

LBRIS

We know
books

Yann Kerlau

SECRETELE MODEI

traducere din limba franceză de
INES HRISTEA

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

CUPRINS

Cuvânt-înainte.....	5
---------------------	---

FONDATORII

Ziua în care Worth a inventat defilarea de modă.....	13
Jocul destinului	14
În ceața londoneză, primele atingeri ale mătăsii.....	15
Între noi doi, Parisule!	18
Rue de la Paix, numărul 7: leagănul haute couture-ului.....	22
Marile baluri de la Curte.....	24
„Un furnizor bate la ușă“	26
Marca, mai presus de orice.....	30
Sultanul în palat.....	33
Comercianții dedicați	37
1868, paznicul seraiului	39
Cortina coboară peste sărbătoarea imperială	40
Chemarea Americii	42
Tentația dinastică	46
Bibliografie.....	49
„Lovitura imparabilă“ a lui Madeleine Vionnet.....	51
Din Aubervilliers în suburbiile Londrei	51
Sub vălurile Isadorei, moartea corsetului	54
Surorile Callot și Jacques Doucet, treptele succesului.....	56
De la Madeleine la Vionnet: Rue de Rivoli, numărul 222	60
În logica purității.....	62

WITH LOVE,
BAROQUE

Bieul — ce înseamnă asta?.....	64
Madeleine pornește la război.....	66
Bagheta magică a lui Monsieur Bader.....	68
Le Grand Cru Vionnet: 1923.....	72
Stele căzătoare.....	74
Furnicuța Vionnet și tobele războiului.....	77
Ultimele lupte.....	79
Bibliografie.....	82

MAGICIENII

Fericirile și nefericirile unui saltimbanc pe nume Poirer.....	87
Pledoarie pentru îndrăzneală.....	91
La vânatoare de textiliști.....	93
Pledoarie pentru sine însuși.....	95
Regele lipsei de măsură.....	96
La țară, în stil Grand Siècle.....	97
Parfurmurile, artele decorative, dezvoltarea internațională.....	100
Inventatorul formării profesionale și al mecenatului.....	102
O zeiță venită din Harkov.....	104
O călătorie ciudată.....	106
Alte vremuri, alte moravuri.....	109
Ultimele lumini ale lui Croisette.....	110
Sfârșitul sărbătorii?.....	113
Pe calea lui Lucullus.....	116
Barje, manejuri și jonglerii.....	117
Eterna revenire.....	118
Cea din urmă invenție înainte de ultima ieșire din scenă.....	122
Bibliografie.....	124
Inventarea publicității: Elsa Schiaparelli.....	125
Un nou Dante?.....	127
Războaiele nu sunt benefice.....	128
Și dacă Man Ray și Picabia ar avea un viitor?.....	129
Incredibila aventură a andrelor de împletit.....	130
Paris, Rue de la Paix, numărul 4.....	132
O pălărie care atrăgea privirile tuturor.....	134
Șicul nonconformist.....	136
Place des Conquêtes.....	139
Cash & Carry.....	141
Revoluția Schiaparelli: mama inspiratoare a lui Yves Saint-Laurent și a lui Jean-Paul Gaultier.....	143
Vive le cirque!.....	144

Elsa a descoperit planeta Marte.....	147
Cum a fost inventată Café Society.....	149
Cum devii o eroină.....	151
Întoarcerea pe pământ francez.....	156
Bibliografie.....	159

PAZNICII TEMPLULUI

De la Balenciaga la Zara: Spania, din alcov pe stradă.....	163
Primul tablou: o marchiză spaniolă.....	167
O regină, o infanță, un bărbat, trei atuuri într-un joc al destinului.....	169
Brutala lovitură din 1948.....	176
Inventarea gazarului.....	180
Zara, imperiul unui conchistador.....	183
Amancio Ortega, noul Clausewitz?.....	186
De la franchism la La Movida: un tren ce nu trebuia pierdut.....	191
Bibliografie.....	200
De la Christian Dior la John Galliano: și Dior a creat femeia.....	202
Provocările unui tânăr fără ambiție.....	202
Marcel Boussac, un mecena cu spirit de aventurier.....	206
Arta de a te vinde unui afacerist versat.....	209
Pregătirea mediatică a ridicării cortinei.....	211
O zi, o oră, un parfum și nouăzeci de modele cu care să construiești un imperiu.....	213
Cucerirea Americilor.....	216
Fațada și culisele.....	221
Jocul celor șapte „T”: testamente, tarot, torturi, tornade, trișerii, Time Magazine, tratat.....	224
Căderea lui Icar.....	227
Înainte de cădere, un precedent familial.....	230
Ascensiunea simbolului contraculturii.....	232
Crudul vals al numelor și al etichetelor.....	235
Bibliografie.....	239
Yves Saint-Laurent sau crearea mitului.....	241
Primul secret: un mecena în vârstă de 39 de ani venit din Atlanta.....	243
Al doilea secret: arta de a capta „l'air du temps”.....	244
Al treilea secret: arta ca haină.....	247
Parfumând planeta.....	249

Ferice de cel ce stârnește scandalul.....	251
Un parfum de cuturier nu e ca restul parfumurilor	255
Cucerirea Bastiliei americane.....	256
Din China populară pe Quai Conti: parcursul unui combatant	258
Presa în poziție de drepti.....	260
De la Elysée la Fête de l'Humanité, trecând prin Campionatul Mondial de Fotbal	262
Casa Yves Saint-Laurent sare în ajutorul sănătății publice.....	265
Să alcătuiesti una dintre cele mai frumoase colecții de artă din toate timpurile și... să o vinzi: cea mai sigură metodă să fii nemuritor	267
Bibliografie.....	271

AGITATORII

Cum a trecut Anglia de la bărbați la femei: revoluția Mary Quant, Vivienne Westwood, Stella McCartney	275
1950: templul modei masculine începe să se clatine.....	279
Mary Quant și the swinging London: revoluția fustei și metamorfoza străzii.....	280
Noul alfabet: knickerbockers, ciorapi în culori nebune, machiaj flashy și mașini personalizate	284
Inclasabila Vivienne Westwood.....	286
Punkistii, gotherii, ciorapii-plasă și lirele sterline: un cocktail periculos	288
Jos burghezia, dar cu binecuvântarea Reginei!	289
Lejer viraj la dreapta... dar direcția a rămas neschimbată.....	291
Un prenume cu valoare incomensurabilă.....	292
Ucenicia și prima colecție	293
Construirea inteligentă a imaginii mediatice	296
Bun-venit la Stella, femeia pe care toată lumea și-ar dori s-o aibă drept prietenă.....	298
Dincolo de calea bătută: bio, până la capăt!.....	300
Bibliografie.....	303
Succesul e sigur: inventarea pașaportului modei.....	305
Un secret izbucnit din apele Veneției	308
Kelly de la Hermès și concurenta ei, Birkin: cele două „anti-It Bags“	311
Secretul 2.55-ului: un „It Man“ îi oferă pașaportul pentru eternitate	314
Dar cine a auzit de Moynat?.....	318
Bibliografie.....	320

VISUL AMERICAN

Reinventarea Wasp-ului: Ralph Lauren.....	323
Inventarea sportswear-ului	329
Cod roșu de furtună, apoi... consacrarea.....	331
Inventarea Casei ideale	334
Și visul devine realitate.....	339
Bibliografie.....	340
Și America descoperă... sexul: Calvin Klein.....	341
Și Calvin Klein a recreat jeanșii	349
Religia corpului uman.....	352
Calvin Cuceritorul	355
Bibliografie.....	360
Diane von Fürstenberg: Phoenixul cu rochie petrecută	361
Bibliografie.....	382

BALUL SAMURAILOR

Arta unui războinic: Issey Miyake.....	387
Cine este Issey Miyake?	388
Less is more	390
Pas de deux pe hârtie fotosensibilă	393
Deceniul prodigios: 1990-2000	394
1988-2008: nașterea unei opere	399
Bibliografie.....	404
Yohji Yamamoto: tăietura de foarfecă și decomplexarea haute couture-ului	406
Primele semne ale unei lovitură de stat	410
Cucerirea Bastiliei	411
Yohji Yamamoto onorat de Richard Wagner.....	414
Cod roșu de alertă.....	417
Revenirea în forță și consacrarea	419
Bibliografie.....	421
Furtuna neagră: Rei Kawakubo	422
Primul asalt.....	425
Forța contracurentului	428
A fi sau a nu fi un Maverick?	430
Revoluție la muzeu.....	438
Bibliografie.....	441

Charles-Frederick Worth a văzut lumina zilei pe 13 octombrie 1825, într-o familie de umaniști și de oameni de știință. Asemenea tatălui și strămoșilor săi, Charles-Frederick trebuia să îmbrățișeze cariera de avocat. Și dacă exista un lucru de care tânărul nu se îndoia, atunci acesta era destinul său. Credința în destin îi dădea certitudinea că viitorul îi fusese deja trasat: la momentul potrivit, avea să-și ocupe locul în acest arbore genealogic în cadrul căruia, generație după generație, tribunalul familiei și inteligența alianțelor sporeau puterea fiecărui Worth.

Însă viața a hotărât altfel. Căzând în alcoolism și în patima jocurilor de noroc, tatăl lui Charles-Frederick a fost firul de nisip care a curmat o istorie de familie până atunci fără cusur. Peste noapte, speranțele privind ascensiunea socială a familiei Worth s-au spulberat. Vecinii le-au întors spatele, ușile li s-au închis în nas și, dincolo de stururile de la ferestrele din orașelul Bourne, sufletele pioase s-au dedat la comentarii acerbe. Abandonată de soț, mama lui Charles-Frederick a început să-și caute un loc de muncă. Să devină doamnă de companie? Să se angajeze în administrație? Doamna Worth a fost nevoită să renunțe la pretenții. Nicăieri nu se găsea nimic de lucru. Până la urmă, a devenit „om bun la toate“, în vreme ce fiul ei, în vârstă de unsprezece ani, a intrat ca ucenic la o tipografie.

Acea a fost o epocă a rușinii și a tăcerilor. Prietenii de ieri dispăruseră, lăsând-o pe mamă și pe fiu să se prăbușească pe scara socială. Charles-Frederick a descoperit sărăcia și murdăria care venea la pachet cu postul de lucrător într-o tipografie: paisprezece ore de muncă pe zi, într-un atelier unde rotativele se învârteau fără încetare. Un loc al mizeriei, al violenței, al vacarmului, în care

băiatul avea să stea doi ani. La vârsta de treisprezece ani, la începutul lui 1838, Charles-Frederick și-a luat la revedere de la mama lui și a pornit-o spre Londra.

ÎN CEAȚA LONDONEZĂ, PRIMELE ATINGERI ALE MĂTĂSII

La sosirea în capitala britanică, imensul oraș era asaltat de strigătele muncitorilor veniți acolo să agite pumnii pentru a-și cere drepturile: pancarte ridicate și sloganuri furioase pe care o mulțime de necuprins le urla mărșăluind pe străzi. Înainte de Londra, Glasgow fusese orașul unde debutase o mișcare revendicativă fără precedent: muncitorii reclamau dreptul de vot, până atunci rezervat în exclusivitate proprietarilor de pământuri. Curând, spre stupoarea tinerei regine Victoria, chartiștii, cum erau numiți, au inundat Anglia cu cererile lor privind justiția socială. Ascunși pe domeniile personale, marii burghezi și aristocrații așteptau ca apele să se liniștească. Toți acei oameni aveau să se întoarcă până la urmă la casele lor! Din mansarda unde locuia, Charles-Frederick privea mulțimea de pe stradă. Revendicările sindicale nu-l preocupau în mod deosebit.

Devenit comis de magazin la Swan & Edgar, un fabricant de țesături, Londra pe care băiatul abia o descoperea îl copleșea. Departele de vacarmul muncitorilor, femeile elegante intrau și ieșeau fără încetare din shopul firmei. Garnisite cu pălării și mănuși, ele atingeau delicat metrajele din mătase, tafta, voal și dantelă. Culorile și texturile diferite treceau din mână-n mână. Doamnele se emoționau, râdeau, reflectau, se întorceau însoțite de prietene... mâine, poate. Amabilitate și profesionalism de-o parte a comptoarului, fantezie și bani de cealaltă parte.

Din această lume voia să facă parte micul Charles-Frederick: voia să fie implicat în acest du-te-vino al plăcerilor și al vieții ușoare, în această lume a dispozițiilor feminine schimbătoare, în acest univers al doamnelor pentru care nimic nu era nici prea frumos, nici prea scump. După câteva luni petrecute la Swan & Edgar, tânărul nu mai avea astâmpăr. Dintr-o conversație, a aflat de existența Casei Lewis & Allenby. În ochii clientelor, nicio firmă din Londra nu era mai presus de Lewis & Allenby. Situat pe Regent Street, în inima cartierului Mayfair, shopul Casei era frecventat doar de crema capitalei. Charles-Frederick s-a angajat acolo în 1839 și a rămas vreme de șase ani.

În acea epocă, un magazin de țesături era un observator social de excepție. În interiorul lui se intersectau cusătorese, croitorese, femei din clasa de jos sau din cea medie, demi-mondene, burgheze, aristocrate și doamne de la Curte. O sarabandă de personaje interlope, de paria sau de bogătașe, de ariviste sau de moștenitoare ale unor averi vechi, toate jucau pe această scenă, umăr la umăr. Teritoriul fiecăreia era delimitat de barierele de limbaj, de maniere, de accent și de bani, toate aceste elemente indicându-le apartenența socială. În shopul Lewis & Allenby, Charles-Frederick a învățat toate lucrurile care nu erau de găsit în manualele școlare. Unele replici se repetau obsesiv: „Iată o stofă care vă va pune în valoare!”, „Cu o țesătură cu cădere grea nu puteți să dați greș”, „Mătasea asta vă va veni mănășă!”... Așadar, scopul modei era să împlinească toate fanteziile?

Ducându-se și venind de la o clientă la alta, majestățile lor Lewis & Allenby știau de minune cum să-și antreneze doamnele în turbionul îmbătător al materialelor pe care le comercializau: mătăsuri de Cașmir, dantele de Brabant

sau de Veneția (*guipures*), satinuri cu sclipiri înstelate, toate aceste minunății erau etalate sub ochii clientelor. În fața shopului, caleștile, atelajele, landourile din acaju cu ușile blazonate și fiacrele se înfățișau pe tot parcursul zilei. La ușa magazinului, un comis le întâmpina pe vizitatoare, prelua lucrurile care le-ar fi stânjenit mișcările și le deschidea cu promptitudine ușa către paradisul țesăturilor. Doamna Allenby trona în spatele casei, dirijându-și angajații din priviri. Unuia îi cerea să se ocupe de cumpărăturile depuse în partea din spate a magazinului, altuia îi făcea semn să le ia în primire pe clientelele dificile, iar altuia îi comanda să pună punct tergiversărilor. Charles-Frederick era atent la tot.

„O femeie care întreabă prețul sau, și mai rău, îl comentează nu merită să ne pierdem timpul cu ea”, declara doamna Allenby, zornăindu-și lăntișoarele de aur care-i decorau bustul, pentru ca apoi să adauge: „Atenție, băiatul meu, nu confunda o femeie de lume cu o târfă! A doua îți va plăti, prima te va face să aștepți și te va trata de sus. Dar și una, și cealaltă n-au decât un singur lucru în minte: să impresioneze! Țesăturile noastre îmbracă minciunile lor. Ca atare e normal ca toate să plătească bani grei pe ele.”

Cei cinci ani petrecuți în Londra au pus în fața ochilor lui Charles-Frederick mai mulți bani și mai multă mizerie decât văzuse în toată viața lui de până atunci. Două lumi se intersectau de o mie de ori pe zi, fiecare ținând-o pe cealaltă la o distanță respectabilă. În capitala britanică, un cuvânt sau, mai curând, un loc se afla pe buzele tuturor, ca o mantră obsedantă... Paris. Un nume care, la acel moment, făcea toată planeta să viseze. Doar Parisul simboliza produsul desăvârșit al civilizației! Simboliza apogeul artelor, istoria, dar și – pe un plan secund, însă mai apropiat de Worth – moda, eleganța, plăcerile cărnii și cele ale mesei.

Parisul întruchipa o întreagă *art de vivre*, pe care națiunile vecine o invidiau și căutau s-o copieze.

ÎNTRE NOI DOI, PARISULE!

În 1845, Charles-Frederick a împlinit douăzeci de ani. Sosise clipa marilor hotărâri. Și-a luat din nou la revedere de la mama lui și, de astă dată, a pornit-o către Franța. Țara pe care a descoperit-o i s-a părut fantastică! Pe de-o parte, cucerirea Algeriei, inițiată cu cinci ani înainte, făcea să răsunet tobele tânărului imperiu colonial francez. Pe de altă parte, Parisul se gătea ca s-o primească pe regina Victoria. În culise, Karl Marx, vânat de Guizot, plecase din Franța ca să cânte pe alte meleaguri odele revoluției proletare. În plin avânt economic, Franța lui Louis-Philippe și Anglia Victoriei își împărțeau lumea cea mare. Asia îi revenea uneia, Africa, celeilalte sau ambele, în același timp, celei mai dure dintre țări?

Aflat la mare depărtare de toate aceste cuceriri, Charles-Frederick Worth s-a angajat pe postul de comis de magazin la Gagelin. Casa Gagelin, situată pe Rue de Richelieu, la numărul 83, semăna până la identificare cu Casa Lewis & Allenby din Londra. Era un templu cu lambrouri întunecate, în care mii și mii de metraje, așezate pe orizontală, acopereau pereții celor două etaje. Scări de fier, lămpi pe ulei, parchet ceruit, fotolii din piele capitonată și mese lungi, din lemn de stejar. Decorul obișnuit în care țesăturile așteptau cuminiți să capete o a doua viață.

Deși la Gagelin a regăsit ambianța pe care o cunoscuse în Marea Britanie, Charles-Frederick și-a dat seama, pentru întâia dată, că femeile păreau să fie sensibile la șarmul lui. Deși nu era un bărbat cu adevărat chipeș, avea o

siluetă cu alură. Bărbia puțin cam moale și retrasă, pe care și-o detesta, trecea neobservată datorită mustății dese care-i înconjura buzele cărnoase. Ochii deschiși la culoare, fruntea imensă și un ușor accent britanic îi imprimau o tușă exotică noului Charles-Frederick. Partea de vânzări îl amuza, tânărul luând-o ca pe un joc. Un joc fără reguli și fără un scop precis. În mica lume a bărfelor de magazin, comisiile și vânzătoarele Casei Gagelin își studiau și etichetau clientelele numaidecât. Una îi ducea cu gândul la un butoi, alta își dădea aere de femeie de lume, a treia își etala provincialismul țipător. Worth asculta și seducea tot ce purta fustă. Când, în 1848, Marie Vernet a fost angajată la Gagelin, echipa de comisi a prins să se agite în jurul celei pe care Charles-Frederick a declarat-o „cea mai draguță femeie din Paris”. Imediat, tânărul englez a început s-o drapeze cu mătăsurii, brocarturi și catifele. Proporțiile perfecte ale lui Marie Vernet, ochii ei imenși, care luminau un chip oval, bine desenat, au devenit pentru Worth o sursă de perpetuă inspirație. Pe trupul lui Marie, țesăturile... vorbeau!

Frapat de asemănarea dintre Marie Vernet și una dintre clientelele asidue ale Casei, Charles-Frederick a tras o concluzie. Madame de M. venea și pleca din boutique ezitând între două țesături. Una era prea grea, cealaltă nu era suficient de grea. Dorind să-și dea seama de alura pe care i-ar fi dat-o o mătase brodată cu fir de argint, Madame de M. l-a rugat pe Charles-Frederick să-i țină sulul de material în lumină. Englezul, înloc să execute solicitarea, a acoperit cu țesătura umerii lui Marie Vernet. Extrem de surprinsă, Madame de M. a spus: „Ce amuzant! De la distanță, tânăra asta aduce puțin cu mine. Ați avut o idee foarte bună, Monsieur, să drapați mătasea pe ea. M-am hotărât: cumpăr cuponul!”

Parisul întruchipa o întregă *art de vivre*, pe care națiunile vecine o invidiau și căutau s-o copieze.

ÎNTRE NOI DOI, PARISULE!

În 1845, Charles-Frederick a împlinit douăzeci de ani. Sosise clipa marilor hotărâri. Și-a luat din nou la revedere de la mama lui și, de astă dată, a pornit-o către Franța. Țara pe care a descoperit-o i s-a părut fantastică! Pe de-o parte, cucerirea Algeriei, inițiată cu cinci ani înainte, făcea să răsune tobele tânărului imperiu colonial francez. Pe de altă parte, Parisul se gătea ca s-o primească pe regina Victoria. În culise, Karl Marx, vânat de Guizot, plecase din Franța ca să cânte pe alte meleaguri odele revoluției proletare. În plin avânt economic, Franța lui Louis-Philippe și Anglia Victoriei își împărțeau lumea cea mare. Asia îi revenea uneia, Africa, celeilalte sau ambele, în același timp, celei mai dure dintre țări?

Aflat la mare depărtare de toate aceste cuceriri, Charles-Frederick Worth s-a angajat pe postul de comis de magazin la Gagelin. Casa Gagelin, situată pe Rue de Richelieu, la numărul 83, semăna până la identificare cu Casa Lewis & Allenby din Londra. Era un templu cu lambrouri întunecate, în care mii și mii de metraje, așezate pe orizontală, acopereau pereții celor două etaje. Scări de fier, lămpi pe ulei, parchet ceruit, fotolii din piele capitonată și mese lungi, din lemn de stejar. Decorul obișnuit în care țesăturile așteptau cuminti să capete o a doua viață.

Deși la Gagelin a regăsit ambianța pe care o cunoscuse în Marea Britanie, Charles-Frederick și-a dat seama, pentru întâia dată, că femeile păreau să fie sensibile la șarmul lui. Deși nu era un bărbat cu adevărat chipeș, avea o

siluetă cu alură. Bărbia puțin cam moale și retrasă, pe care și-o detesta, trecea neobservată datorită mustății dese care-i înconjura buzele carnoase. Ochii deschiși la culoare, fruntea imensă și un ușor accent britanic îi imprimau o tușă exotică noului Charles-Frederick. Partea de vânzări îl amuza, tânărul luând-o ca pe un joc. Un joc fără reguli și fără un scop precis. În mica lume a bărfelor de magazin, comișii și vânzătoarele Casei Gagelin își studiau și etichetau clientelele numaidecât. Una îi ducea cu gândul la un butoi, alta își dădea aere de femeie de lume, a treia își etala provincialismul țipător. Worth asculta și seducea tot ce purta fustă. Când, în 1848, Marie Vernet a fost angajată la Gagelin, echipa de comiși a prins să se agite în jurul celei pe care Charles-Frederick a declarat-o „cea mai drăguță femeie din Paris”. Imediat, tânărul englez a început s-o drapeze cu mătăsuri, brocarturi și catifele. Proporțiile perfecte ale lui Marie Vernet, ochii ei imenși, care luminau un chip oval, bine desenat, au devenit pentru Worth o sursă de perpetuă inspirație. Pe trupul lui Marie, țesăturile... vorbeau!

Frapat de asemănarea dintre Marie Vernet și una dintre clientelele asidue ale Casei, Charles-Frederick a tras o concluzie. Madame de M. venea și pleca din boutique ezitând între două țesături. Una era prea grea, cealaltă nu era suficient de grea. Dorind să-și dea seama de alura pe care i-ar fi dat-o o mătase brodată cu fir de argint, Madame de M. l-a rugat pe Charles-Frederick să-i țină sulul de material în lumină. Englezul, în loc să execute solicitarea, a acoperit cu țesătura umerii lui Marie Vernet. Extrem de surprinsă, Madame de M. a spus: „Ce amuzant! De la distanță, tânăra asta aduce puțin cu mine. Ați avut o idee foarte bună, Monsieur, să drapați mătasea pe ea. M-am hotărât: cumpăr couponul!”

Foarte repede, toată lumea a intrat în joc: de o parte, clientele și, de cealaltă parte, preținsele „sosii”. Devenite oglinzi vii, vânzătoarele Casei Gagelin au reușit aproape să dubleze cifra de afaceri a firmei: un adevărat succes, datorat lui Worth. Manechinele, așa cum le cunoaștem azi, tocmai se născuseră.

Pe 21 mai 1851, în Paris, Charles-Frederick Worth s-a căsătorit cu Marie Vernet, în prezența întregii Case Gagelin. Deși reputația lui Worth nu exista încă, talentul și creațiile lui îi aduceau profit angajatorului, care, în același an, a primit un premiu la Expoziția Universală din Londra. Ideea „sosiilor” începuse să-și croiască drum, amplificând faima tânărului cuturier. Nu mai trecea nici măcar o zi fără ca lui Worth să nu i se ceară să deseneze un model de rochie. Inițial, englezul a făcut asta în joacă, amuzându-se să copieze pe hârtie modelul pe care mâinile lui îl drapau pe umerii și pe trupul lui Marie. Însă aceste crochiuri făcute în viteză erau complexe în execuția lor, iar croitorii clientelor se chinuiau să le transpună în realitate. Foarte curând, din cauza acestor dificultăți, clientele au început să-l solicite pe Worth în sensul ca el să le și confecționeze rochiile. Astfel, sub degetele englezului, s-a născut conceptul de haute couture. Însă Casa Gagelin nu avea deloc chef să dea jos lesa din jurul gâtului acestui tânăr în vârstă de douăzeci și șase de ani, atât de talentat și de promițător. Prin urmare, în ciuda cererilor insistente ale lui Charles-Frederick, care dorea să devină asociat în firmă, comerțiantul de țesături de lux a rămas neclintit: nici nu-și punea problema să-i acorde și mai multă putere acestui comis de magazin cu aspirații înalte.

Nenumăratele proiecte ale lui Worth și dorința lui de a iniția în cadrul Casei un Departament de modele de

couture s-au lovit de un zid impenetrabil. În opinia englezului, primele mașini de cusut, lansate în Statele Unite în 1850, de Isaac Merritt Singer, aveau să revoluționeze tehnicile de croitorie. Ca atare, susținea el, astfel de mașini trebuiau cumpărate de Gagelin oricât de mult ar fi costat. După instalarea noilor achiziții, Worth a și propus ca firma să angajeze mai multe croitorese și să deschidă, în partea din spate a boutique-ului, un atelier în care modelele de rochii să fie confecționate la comandă. Și astfel de idei inovatoare Worth avea câte douăzeci pe zi!

Curiozitatea lui și dorința de a vâna mereu modernitatea erau nelimitate. Arhitecți, pictori, sculptori vechi sau moderni – Charles-Frederick voia să cunoască tot ce oferea această capitală destinată noilor constructori, acest oraș minunat ilustrat, nu-i așa, de Zola în romanul său *Haita*, care stârnise un mare scandal și în care unul dintre personaje era însuși Worth! „Încă din primele zile, Aristide Saccard simțea cum crește valul speculației, a cărui spumă avea să acopere tot Parisul. (...) Se afla chiar în mijlocul acelei ploii fierbinți de scuzi ce cădeau în cantitate mare pe acoperișurile cetății. În eternele sale curse prin Primărie, surprinsese proiectul vast de transformare a Parisului, planul demolărilor, al căilor noi și al cartierelor improvizate, al aceluia formidabil agio la vânzarea terenurilor și imobilelor ce stârnea, în cele patru colțuri ale orașului, bătălia intereselor și strălucirea luxului excesiv. (...) Parisul, ciopârțit de loviturile paloșului, cu vinele deschise, hrănind o sută de mii de muncitori la terasamente și de zidari, străbătut de admirabile căi strategice, care vor așeza forturi de apărare în mijlocul cartierelor vechi.”¹

¹ Traducere de Ileana Șoldea, din *Émile Zola, Haita*, Editura Univers, București, 1985 (n. tr.).

În siajul eroului lui Zola, Charles-Frederick Worth și prietenul lui suedez Bobergh parcurgeau imensul șantier al halelor, care-i fusese încredințat lui Baltard. Fierul, grin-zile de oțel și sticla făceau tabula rasa din vechiul Paris. Și de ce ei doi să nu aibă un loc al lor în acest oraș nou?

În 1855, capitala a descoperit cea mai recentă operă a pictorului Franz Xaver Winterhalter. Tânăra împărăteasă Eugénie pozase, înconjurată de doamnele de onoare, într-un decor bucolic ce amintea de pictorii secolului al XVIII-lea. Contemplând tabloul, Worth a simțit un șoc și o plăcere estetică necunoscute până atunci: cele opt femei, așezate în jurul noii împărătese franceze erau îmbrăcate în tuluri, museline și taftale, purtau panglici și crinoline. Imediat, în carnetul de crochiuri pe care-l avea mereu cu el, Worth și-a notat culorile, materialele și amestecurile savante ce alcătuiau acel octet al unei *art de vivre* aflată la apogeu.

Acea frescă elegiacă avea să-i impulsioneze creativitatea: lumea, așa cum o visase, tocmai îi fusese revelată aie-vea. Nu mai era un mit de neatins, ci devenise o realitate tangibilă. Prin intermediul costumului, fiecare își ocupa în societate locul rezervat de talentul ce-i fusese hărăzit.

RUE DE LA PAIX, NUMĂRUL 7: LEAGĂNUL HAUTE COUTURE-ULUI

Deși azi imobilul de la numărul 7 de pe Rue de la Paix, acolo unde Charles-Frederick Worth și asociatul lui Bobergh au ales să se stabilească, nu mai există, nu e greu să ne imaginăm ardoarea, entuziasmul și angoasele celor doi tineri aventurieri în vârstă de treizeci de ani. Micile economii ale lui Charles-Frederick și ale prietenului său se topiseră deja precum zăpada în soare. Cum și cu ce bani să demareze lucrările de amenajare ale boutique-ului? Worth

visa la lambriuri, la covoare persane, la saloane echipate cu noile lămpi cu petrol, care difuzau o lumină de zece ori mai puternică decât lămpile vechi, pe gaz.

Ca să scape de angoasele financiare, Worth petrecea multă vreme în Jardin des Tuileries. Statui antice, reprezentări ale lui Psyche și Diana, cu drapaje impecabile, vestale întinse la picioarele lui Ulise, toate intrau, cu pași neauziți, în memoria cuturierului. Piatra și marmura îi arătau calea de urmat, calea eleganței imemoriale, care-i dădea femeii măreția necesară pentru a traversa timpul.

La momentul inaugurării boutique-ului Worth & Bobergh, vechile clientele de la Gagelin au fost stupefiate. Decorul în care le-a primit Worth nu mai avea nimic din banalitatea unui magazin de accesorii de modă. Meridiane, cozeuze, canapele adânci și tête-à-tête-uri fuseseră răspândite prin toate cele trei saloane de la parterul imobilului. Obiectele insolite provenite din Asia, covoarele chinezești plasate ici și colo și florile proaspete alcătuiau vitrina în care stofele își etalau forța de seducție. Porțelanuri engleze splendide, friandize, bomboane de ciocolată și diferite sortimente de ceaiuri le erau oferite clientelor cu generozitate, chiar la nivelul brațului. În câteva săptămâni, reclama din gură-n gură a făcut minuni. O „recoltă” de chipuri noi și de potențiale clientele au dus vestea în întregul Paris: Worth & Bobergh era locul unde moda își dăduse rendez-vous cu doamnele de calitate. Dar Casa era abia la început! În baza acestui succes inițial, cei doi asociați au reluat și ideea sosiilor, care funcționase perfect la Casa Gagelin: manechinele lor au început să prezinte modelele noii Case de două ori pe săptămână, marțea și vinerea. Pentru ca evenimentul să fie și mai misterios, dar deloc solemn, două dintre saloane au fost imediat reamenajate. În ele au fost așezate scaune tapițate cu catifea grenă, care le permiteau clientelor să studieze modelele din toate unghiurile. Defilarea de modă tocmai se născuse!

Chiar în momentul în care Worth & Bobergh își deschideau Casa, la cinci minute de mers pe jos de Rue de la Paix, în Palatul Tuileries, împăratul Napoleon al III-lea și împărăteasa stăteau la sfat. Tuileries, Compiègne și Fontainebleau nu trebuiau să mai fie niște clădiri încremenite, ci să devină palate dedicate sărbătorilor, balurilor mascate și „seriilor”. În felul acesta, poporul avea să reînvețe să-și iubească suveranii. Curtea avea să se reunească de fiecare dată pentru a întâmpina gloriile noului regim. Și nimeni nu se îndoia că doamnele cele mai frumoase de la Curte aveau să-i facă pe toți să-și piardă mințile: contesa de Castiglione, prințesele Murat, contesa de Pourtalès, somptuoasa Madame de Gallifet, ducesa d’Albe, sora împărătesei, toate știau cum să cucerească inimile francezilor.

Soția ambasadorului Austriei în Paris, prințesa Pauline de Metternich, era confidenta împărătesei Eugénie. La scurtă vreme după această discuție a suveranilor, ea a scris în jurnalul personal:

„La Tuileries, în timpul carnavalului, se dau în mod regulat două baluri mari ale Curții, uneori chiar trei... Tocmai la una dintre aceste sărbători Madame de Castiglione și-a făcut apariția în Salammbô – un costum conceput chiar de ea, după descrierea eroinei din romanul lui Flaubert, care făcea senzație în acea perioadă. E de închipuit uimirea noastră când am descoperit că doamna în chestiune avea picioarele goale sau, cel mult, acoperite cu un ciorap de mătase atât de fin, încât totuna era! Însă și mai surprinzător a fost faptul că tunica din catifea neagră pe care o purta era despăcată până la talie, astfel că, în anumite momente, faldurile se deschideau și lăsau la vedere piciorul de sus până jos! – Ei bine! În ciuda indignării noastre, trebuie să mărturisesc că frumusețea sculpturală

a celei care se înfățișa astfel era atât de desăvârșită, încât această ținută nu avea nimic indecent! Ai fi zis că era o statuie animată! Părul magnific îi cădea peste umeri, coborând până la genunchi. Brațele, împodobite cu brățări reprezentând șerpi de aur, erau goale până la umeri, iar degetele de la picioare erau toate acoperite cu inele! Niciodată n-am mai văzut o apariție atât de neobișnuită, o apariție mai fantastică ori mai tulburătoare! Dar ce frumusețe incredibilă...

Cele mai frumoase baluri costumate și mascate au avut loc la Ministerul Afacerilor Externe, de fapt acasă la contele Walewski; la Ministerul Marinei, acasă la marchizul Chasseloup-Laubat; acasă la președintele Corpului legislativ, ducele de Morny... și în sfârșit la noi, la Ambasadă. (...) Marchiza de Chasseloup-Laubat, care era extraordinar de frumoasă, a fost admirată într-un costum indian. A fost purtată într-o lectică decorată cu pene de păun gigantice și toți cei care o înconjurau erau îmbrăcați în veșminte superbe. (...) Două mii de invitații fuseseră trimise și e greu de imaginat incredibila varietate de costume. Eu am ales un domino și m-am amuzat să intrig lumea, de la miezul nopții până la șase dimineața... Senzația serii a fost reprezentată de intrarea frumoasei Madame Ernest Feydeau, soția celebrului romancier, care a apărut în Ludovic al XIV-lea copil. O minunăție! Așa, în costum din satin alb, acoperit cu broderii de aur, și cu o pălărie mare, albă, ornată cu pene tot albe, mi-a lăsat amintirea unei splendori răvășitoare.”¹

Ceea ce se spunea, se făcea și se purta la Curte îi pasiunea atât pe parizieni, cât și pe numeroșii străini care aveau

---

¹ Prințesa Pauline de Metternich, *Je ne suis pas jolie, je suis pire*, Le Livre de Poche, col. „La lettre et la plume”, 2010.

șansa să fie primiți acolo. Charles-Frederick și soția lui au făcut totul ca să pătrundă și ei în acest mediu în care eleganța și banii nu aveau limite. Scopul lor era pe cât de simplu, pe atât de ambițios: să facă din boutique-ul de la numărul 7, de pe Rue de la Paix, anticamera Palatului Tuileries.

Tânăra ducesă de Morny a fost una dintre primele doamne de la Curte care a mers la Worth & Bobergh, împreună cu baroana Alphonse de Rothschild. La scurt timp după plecarea lor, Worth i-a dezvoltat soției planul său: ca să reușească, trebuiau să devină furnizori oficiali ai Curții imperiale.

„UN FURNIZOR BATE LA UȘĂ“

Marie Worth a rostogolit multă vreme în minte ideea de a o aborda pe una dintre femeile cele mai apropiate de împărăteasa Eugénie. De-o sută de ori, ea și soțul ei au pregătit această întâlnire cu Alțea Sa, prințesa de Metternich. Întrevederea a avut finalmente loc în primăvara anului 1860, în apartamentele private ale doamnei, din cadrul Ambasadei Austriei. Înarmată cu unele dintre cele mai spectaculoase crochiuri ale soțului ei, Marie Worth s-a prezentat în fața gazdei. Charles-Frederick avușese grijă să prindă de fiecare desen eșantioanele de țesături și de alte materiale necesare pentru confecționarea modelelor. Iată relatarea prințesei, din jurnalul său personal: „Timidă și îmbujorată, Madame Worth mi-a spus că soțul său, care a fost prim-comis la Gagelin – marele producător din epocă –, și-a deschis propria firmă, împreună cu un suedez, un anume Bobergh, instalându-se pe Rue de la Paix, la numărul 7; că acești domni, foarte dornici să mă numere printre clientele lor, mă rugau să am amabilitatea de a-mi comanda o rochie la ei și eu să fiu cea care să

stabilească prețul piesei. I-am răspuns că voi comanda două rochii, una de dimineață și una de seară. (...) Madame Worth nu-și mai încăpea în piele de bucurie! Rochia de seară trebuia să fie inaugurată la următorul bal de la Tuileries. La sfârșitul săptămânii, după o probă – accentez o, pentru că în mod normal se fac până la cinci sau șase probe – mi-au fost aduse cele două capodopere! (...) Nu încăpea vorba: rochiile erau perfecte întru totul! I-am transmis complimentele mele autorului, pe care nu-l cunoșteam personal, întrucât proba fusese făcută la mine acasă. Prin urmare, miercurea următoare – se dădea un mare bal la Sala Mareșalilor – am arborat celebra rochie și trebuie să spun adevărul: rareori am văzut ceva mai drăguț și mai bine realizat. Rochia era din tul alb cu fir de argint (ceva absolut nou) și fusese garnisită cu părăluțe cu inima roz, plasate prin buchete de iarbă verde-crud. Toate florile erau acoperite cu tul alb. O centură lată, din satin alb, îmi îmbrățișa talia; peste tot mi-am prins diamante... și Worth a cunoscut primul său succes! Împărăteasa, intrând în sala tronului, unde se reunise corpul diplomatic, a remarcat dintr-o singură privire capodopera! Când a venit la mine, m-a întrebat imediat cine mi-a făcut rochia asta atât de minunată în simplitatea și eleganța ei.

– Un englez, doamnă, o stea care abia ce-a început să strălucească pe firmamentul modei!

– Cum îl cheamă?

– Worth.

– Ei bine! a exclamat împărăteasa. Trebuia ca steaua să aibă sateliți! Te rog să-i transmiți să vină la mine mâine dimineață, la orele zece!

Așa s-a lansat Worth.¹

¹ *Ibidem.*